

SVERIGES AMBASSADÖR SOM LYXKOMMISSIONÄR I 1700-TALET'S PARIS

**JOHANNA
ILMAKUNNAS**

I 1700-talets Europa var Paris huvudstaden för mode och lyx där kungligheter, aristokrater och förmögen bourgeoisie shoppade i butiker som befann sig på samma kvarter där lyxmärken idag har sina affärer. För kungligheter i det tidigmoderna Europa var lyx och imponerande överdåd viktiga maktmedel och symboler. Johanna Ilmakunnas skriver.

DIPLOMATERS ROLL I KUNGLIGHETERS LYXKONSUMTION

I 1700-talets värld av konglomeratstater, skiftande maktbalans, beständiga krig och gränser som ritades om efter varje fredsavtal var Sverige en stark maktfaktor i Östersjöregionen. På grund av de täta diplomatiska förbindelserna mellan Sverige och Frankrike var Frankrike ett naturligt val när det gällde att skaffa lyxvaror. Därtill ansågs franska konstnärers och hantverkares arbeten hålla högre kvalitet än svenska mästaress.

Genom att beställa franska lyxvaror såsom målningar och kläder till det svenska kungahuset förstärktes de diplomatiska förbindelserna mellan Sverige och Frankrike ytterligare. Diplomaterna spelade en betydande roll vid inköp och distribution av lyxvaror. Det var en viktig del av deras arbete och deras plikter mot sitt land och sin kung. Sändebuden var en sorts lyxkommissionärer, deras goda smak och kontakter inom den franska aristokratin garanterade kvaliteten på de beställda varorna och konstföremålen. Även om forskarna i regel har förknippat konsumtion och shopping med fritid, får vi här en annan bild: shopping och olika lyxinköp var väsentliga inslag i diplomaternas arbete och i representationen av sitt land.

KRONPRINSENS BRÖLLOPSDRÄKT

I juni 1766 mottog det svenska sändebudet, och senare ambassadören i Paris, greve **Gustav Philip Creutz** (1731–1784) ett brev från **kronprins Gustaf** (1746–1792) – den blivande **Gustaf III** – där denne med Creutz hjälp sade

sig vilja beställa en dräkt med accessoarer. Dräkten borde följa den franska modellen, à la française, och prinsen ämnade bära den när han i november 1766 skulle gifta sig med den danska prinsessan **Sofia Magdalena** (1746–1813). Giftermålet hade beslutats redan då båda parterna var små barn. Detta hade storpolitiska syften som skulle ända de långa fientligheterna mellan Sverige och Danmark. Det är välkänt att furstegiftermål var politiska och dynastiska långt in på andra hälften av 1900-talet, men även bröllopsparets kläddräkt liksom alla dit hörande ceremonier hade storpolitisk betydelse.

Kronprinsen ville också beställa en morronrock, en nattmössa och ett par tofflor. Han önskade att alla modeller skulle basera sig på de dräkter som den framlidne franske kronprinsen eller Dauphin hade burit vid sina bröllop 1745 respektive 1747. Inköpslistan inkluderade även tyg till tre dräkter som skulle sys upp i Stockholm, spetsar och strassdekorerade skospännen, allt skulle följa det senaste modet. Prinsen beskrev detaljerat vilka material han önskade och nämnde explicit hur mycket beställningen högst fick kosta.

Creutz, som i Paris var känd för sin elegans, bildning och goda smak, vidtog åtgärder för att beställa de elegantaste dräkterna till kronprinsen. Det var dock ont om tid att göra beställningarna eftersom prinsens brev hade blivit fördröjt på vägen från Stockholm till Paris. Ett annat bekymmer var att prinsen hade glömt att skicka sina mått till Creutz. Men Creutz löste problemet genom att använda måtten för en smal yngling när han beställde dräkterna. Trots kronprinsens detaljerade instruktioner tvekade inte Creutz

Prins Gustafs, den blivande Gustav III:s, fransktillverkade bröllopsdräkt från 1766. Svenska sändebudet i Paris, greve Gustav Philip Creutz organiserade beställningen på dräkten i silvertyg, paljetter och guldtråd. Foto: Livrustkammaren, Stockholm.

Molnen drar sig undan för solstrålarna. Detalj ur broderiet på prins Gustafs bröllopsdräkt. Foto: Livrustkammaren, Stockholm.

att avvika från dem för att beställa ännu elegantare och mer moderiktiga tyg, broderier och mönster. Creutz skrev till prins Gustaf att silver med gulddekorationer lämpade sig för en raffinerad dräkt oberoende av årstid. Han föreslog även att Argentan-spetsarna som prinsen önskat sig skulle bytas ut mot spetsar från Alençon, eftersom Creutz ansåg att de senare var vackrare, konstnärligare och mer på modet.

I augusti 1766 meddelade Creutz kronprinsen att dräkterna han beställt hade skickats till Sverige. Creutz skrev också att bröllopsdräkten kanske var den vackraste som någonsin tillverkats och försäkrade att den följde det senaste modet och var ytterst elegant. De parisiska firmorna Le Roux och La Salle levererade silvermoirétyget och broderierna till dräkten för en kostnad på över 12 000 livres, betydligt mer än vad prinsen vid beställningen hade instruerat att dräkten högst fick kosta. Creutz försäkrade att priset var lågt med tanke på den höga kvaliteten och med tanke på att fyrtio personer hade arbetat dygnet runt för att få dräkten klar i tid. Han skrev också att den bröllopsdräkt som den danske kungen beställt från Paris inte alls var lika elegant, trots att den var dyrare. Den danske kungen **Kristian VII** (1749–1808), bror till prins Gustafs blivande maka Sofia Magdalena, gifte sig även han i november 1766 och hade beställt en liknande dräkt som den svenska kronprinsen.

KLÄDER SOM POLITISKT MAKTMEDEL

Under tidigmodern tid uppfattades klädsel och utseende i samhällen och vid hoven som en komponent i maktförhållandena mellan stater och härskare. Därför spelade kläder en viktig roll även för diplomatiska förbindelser. Klädseln var ett centralt inslag i etikett och hövlighetskultur, således var den oerhört betydelsefull då aristokratin ville markera sitt avstånd från lågadeln och regenten från sina undersåtar. Från 1600-talet fram till franska revolutionen hade det franska hovet en stor betydelse för uppkomsten

av nya modeströmningar som spreds över hela Europa, och vid mitten av 1700-talet var männens utstyrselar ofta lyxigare än kvinnornas klädsel. Vilken betydelse det franska modet och en moderiktig klädsel hade framgår tydligt av Creutz brev till kronprinsen. Creutz sparade ingen möda för att ta reda på hur den franske Dauphin hade varit klädd vid sina bröllop två decennier tidigare. I fråga om ceremoniella dräkter var modets växlingar ändå inte särdeles snabba, därför var den framlidne franske Dauphines dräkter från 1745 och 1747 fortfarande passande förebilder för den svenske kronprinsens bröllopsdräkt 1766. Men Creutz framhävde särskilt att dräkten följde det senaste modet.

I hovens och *ancien régimes* värld symboliserade och representerade kronprins Gustafs bröllopsdräkt hans personliga egenskaper. Ännu viktigare var dock att den silverskimrande dräkten, tillskuren enligt ett mönster för en fransk modedräkt, även symboliserade det svenska riket som en modern europeisk stat. De rikliga broderierna utförda med paljetter samt guld- och silvertråd på rocken och västen avbildar solen som skymtar bakom bortglidande moln; dessa symboliserar både Sveriges maktpolitiska ställning och kronprinsen, den blivande kungen.

Vid vigselceremonin i Stockholms slott i november 1766 åskådliggjorde prinsens eleganta och broderade bröllopsdräkt Sveriges maktpolitiska inflytande för de närvarande. I Paris synliggjorde man även med hjälp av dräkten Sveriges status bland de europeiska stormakterna. Creutz ställde ut dräkten på svenska ambassaden innan den skickades till Stockholm och Paris societet, inklusive inflytelserika ministrar såsom Frankrikes utrikesminister, hertig de Choiseuil, besökte Creutz på ambassaden för att beskåda bröllopsdräkten som blivit berömd i Paris. Således blandade Creutz rollerna som högaktad diplomat och emissarie för sitt land med funktionen som lyxkommissionär som personligen shoppade för sin kung och sitt fosterland.

Franska kronprinsens bröllopsdräkt från 1745 användes som förebild till prins Gustafs bröllopskläder. Charles-Nicolas Cochins gravyr över vigselceremonin av Frankrikes Dauphin Louis och Spaniens infanta Marie-Thérèse i Versailles 1745. Foto: Bibliothèque nationale de France.

LITTERATUR

Gunnar Castrén, *Gustav Philip Creutz* (Bonnier, 1917).

Johanna Ilmakunnas, *Flitiga och sysslolösa. Essäer om 1700-talets Europa* (Appell, 2024).

Lena Rangström, *En brud för kung och fosterland. Kungliga svenska bröllop från Gustav Vasa till Carl XVI Gustaf* (Livrustkammaren & Atlantis, 2010).

Lena Rangström, *Kläder för tid och evighet. Gustaf III sedd genom sina dräkter* (Livrustkammaren, 1997).

Charlotta Wolff, *Vänskap och makt. Den svenska politiska eliten och upplysningstidens Frankrike* (SLS & Atlantis, 2005).

Johanna Ilmakunnas är professor i nordisk historia vid Åbo Akademi.